

Værdien af tidlig slåning af vejkanter –

Samlet konklusion ud fra erfaringer i Furesø Kommune og kontrollerede forsøg

Ved Anna Bodil Hald, Natur & Landbrug ApS, www.natlan.dk

februar 2020

Konklusionerne nedenfor er skrevet på basis af vejkanstprojekter og botanisk gennemgang af skrænter og kanter langs udvalgte vej- og stistrækninger med tidlig slåning i Furesø Kommune. Disse monitoringer er rapporteret til Furesø Kommune og findes på www.natlan.dk

Hvorfor er vejkanter interessante i en naturmæssig sammenhæng?

Vej- og stikanter er en del af et teknisk anlæg, nemlig infrastrukturanlæg for transport. Desuden har vi det øvrige vejkanstareal langs veje og stier. De udgør tilsammen vigtig tørbundsnatur (i princippet ugødsket og usprøjt). Arealet af tørbundsnatur langs med vore veje er af et omfang svarende til §3-beskyttet overdrev i Danmark (se boks 1). Disse vej- og stikanter samt øvrigt areal kan med den rette pleje blive til et blomstrende bindeled og korridor for tørbundsnatur, ikke mindst for insekterne.

Boks 1. Derfor er vejkanter interessante

- Vejkanter og vejalen er en del af vejmatriklen
Det er offentligt ejet areal. Det udgør en lille, men væsentlig modvægt til landbrugsareal i omdrift.
- Vejkanter er menneskeskabt natur, men er alligevel en vigtig biotop for tørbundsnatur
Længden af stats- og kommunale veje ultimo 2019: ca. 3.800 km hhv. 71.000 km. Minimum ca. 30.000 ha vejkanter (2 x 2 m vejkant = ca. ½ ha/km vej). Til sammenligning har vi 34.054 ha beskyttet overdrev i DK (NST opgørelse per 2016).
- Vejkanter udgør en økologisk funktionel sammenhæng – mellem spredte §3 overdrev
Vejkanter er tørbundsnaturens 'vandløb', der binder sammen
- Vejkanter skal i udgangspunktet plejes som tør græsland med høslæt
Slåning om efteråret alene er spild af plejpenge. Giver ingen naturmæssige forbedringer ifølge resultater fra forsøg (Hald 2007).
- Pleje af vejkanter skal tage højde for produktionsniveauet
Samtidig skal man huske, at rumlig og tidsmæssig variation i plejen understøtter forskellige arter.

1. Forkanterne er en del af et teknisk anlæg

Vej- og stiers **forkanter** er en del af et teknisk anlæg, og der er krav, som disse kanter skal leve op til: Oversigtsforhold skal være gode i kryds. Der må ikke være høj og udhængende vegetation, der bøjer sig efter nedbør, og derved hæmmer fremkommeligheden på f.eks. stier. Disse hensyn betyder, at man klipper forkanterne, rabatter mellem kørebaner, hjørner i kryds mv. meget ofte – for en sikkerheds skyld, og især i forbindelse med udliciteret klipning, hvor der tages højde for worst case med ekstrem græsproduktion.

Fig. 1. Tekniske områder klippes ofte efter fast rutine. Det giver ikke planterne mulighed for at blomstre. Foto 27. juli 2019

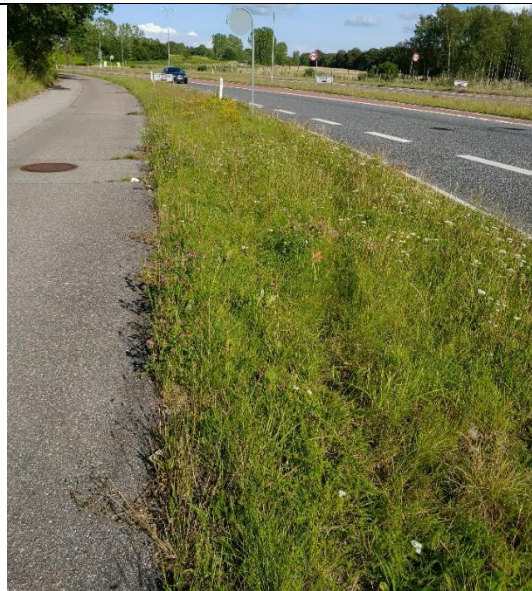

Fig. 2. Tekniske områder kan forvaltes med mindre hyppig slåning. Område mellem cykelsti og vej i fuldt flor. Vegetationen er lav og generer ikke trafikken. Der er slået 1-2 gange tidligere på sæsonen. Foto 17. juli 2019.

Disse forkanter er ikke som bagkanterne påvirket af næringsstoffer fra nabo, f.eks. i form af gødsket landbrugsareal, og er ofte i forbindelse med anlæg forsynet med næringsfattig sand- og grusbund. Desuden er de påvirket af vintersaltning. Det medfører produktionsmæssige stressfaktorer (tørke, lavt næringsniveau og salt). De har derfor et godt potentiale som voksested for mange plantearter og for blomstring - blomstring som dog har svært ved at komme til udtryk, da kanterne ofte klippes efter en dato-plan – netop som arterne er begyndt at blomstre siden sidste slåning.

Når disse forkanter har været slået 1-2 gange i forsommeren, kan de lavtvoksende arter, vi ønsker at fremme, blomstre gennem sommeren, mens de højt voksende, slåningsfølsomme arter, vi ønsker at hæmme, er på tilbagetog. Tilbage er en del moderat slåningstolerante arter evt. med bladroset, der i den relative åbne vegetationen ikke bliver højere end 20-30 cm, sammenlign figur 1 og figur 2. Det skyldes, at de slåningstolerante græsarter på forkanten (Alm. Rajgræs, Alm. Hvene, Rød Svingel mv.) er relativ lavtvoksende. De udbredt forekommende bredbladede, sommerblomstrende slåningstolerante urter i forkanten, f.eks. Fandens Mælkebøtte, Alm. Røllike, Alm. Kongepen, Høstborst, Alm. Kællingetand, salttolerante arter som Engelskgræs, Annelgræs og Strand-Vejbred mv. er alle lavtvoksende. Kun Cikorie, der blomstrer sensommer, bliver højere. Men denne art har ikke dækkende blade i blomsterstanden, der forhindrer oversigt, og den vælter ikke ud på kørebanen/cykelstien.

Opsummering vedr. forkanter: På forkanterne kan naturen tilgodeses med færre slåninger. Disse forkanter, hvor der normalt slås af vejtekniske årsager ca. 8 gange

om året, forventes at kunne leve op til de tekniske krav uden en midsommer slåning. De fleste områder forventes at kunne nøjes med 1-2 tidlige slåninger og om nødvendigt suppleret med en efterårsslåning.

2. Øvrig del af vej- og stikanterne (bagkant, grøft etc.) kan prioriteres alene med forvaltning med natur som mål

Øvrig del (bagkant) af vej- og stikanterne kan blive naturmæssigt vigtige tørbundsarealer med blomstring til insekterne, dvs. som 'Overdrev' og som spredningskorridor.

Det betyder, at naboen skal give kanterne plads. Derfor skal vej-alen (63 cm) overholdes på tilstødende landbrugsareal. Ved offentligt ejede landbrugsarealer er det oplagt at afgive yderligere areal til udyrkede bræmmer langs vejkanterne. Se boks 2.

Boks 2. Vejalen er offentligt areal og skal respekteres som sådan

Ud over forkanterne, indeholder de fleste vej- og stikanter i øvrigt fladt terræn, grøft og skrænt mod naboen. Matrikulerede veje inkluderer, hvor der er skrænt, et fladt stykke vej-alen* (63 cm) mod nabo. Denne offentligt ejede vejalen er de fleste steder opdyrket i Furesø Kommune. Det betyder mindre plads til vejkanter. Men det betyder også, at vejskrænterne er udsat for belastning med gødning og pesticider fra markerne.

Vejalen må derfor sikres for at beskytte vejrabatterne mod negative påvirkninger fra gødning og pesticider fra naboarealet. Især gødningsbelastningen fra naboen er en del af kommunens problem med stor biomassevækst i vejkanterne. Næringsbelastningen betyder øget vækst og forekomst af højt voksende plantearter, som kræver hyppigere slåning. **Næringsbelastningen medfører således en driftsudgift for kommunen og er en hæmsko for udvikling af arealernes naturpotentiale**

*

Vej-alen, en. en 1 alen bred jordstrimmel langs en vej bag vejgrøften, som regnes med til vejanlægget og er undtaget fra benyttelse (dyrkning). LandbO.IV.764. Kinch & Tolstrup.Landboret.(1941).447.

* Fra Ordbog over det Danske Sprog, bind 26. 1952.

Fig. 3. Eksempel på naturmæssig dårlig vejkanthold. Uslået vejkant. Droghavre præger sidst i juli landskabet med afblomstrede og visne blomsterstande. Droghavre er færdig for dette år og "går i flyverskjul" til næste forår. Foto 27. juli 2019

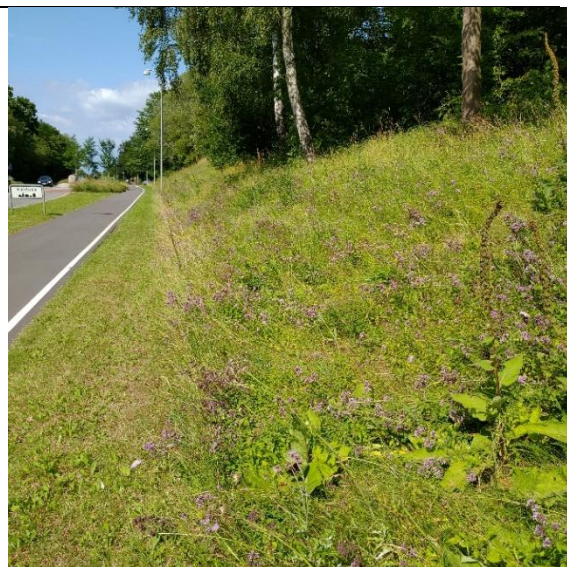

Fig. 4. Eksempel på naturmæssig god vejkanthold. En tidligt slået skrænt er i juli i blomst med Alm. Merian og Mørk Kongelys til glæde for sommerfugle. Foto 27. juli 2019

Slåningshyppighed af vejkanter med henblik på god natur er afhængig af produktionsniveauet.

Jo mere produktivt areal, dvs. dominans af især Vild Kørvel og Droghavre, jo tidligere slåning. To gange slåning (tidligt og sent) kan være nødvendigt i disse vejkanter. For prioriterede vejkanter (dvs. med naturpotentiale), men som også er domineret af Droghavre og har en relativ stor biomasse produktion, vil en tidlig slåning, dvs. når Vild Kørvel er i knop (pt. 1. maj til 15. maj), fremme dette potentiale, jf fig. 3 og 4. Det er der forsøgsmæssig belæg for (Hald, A.B. 2007).

Vejkanter med en mindre produktion af biomasse, og hvor de dominerende græsarter er langsomt- og lavtvoksende arter som Alm. Hvene, Eng-Rottehale og tue-varianter af Rød Svingel kan indgå i en slåningsturnus med et til flere års overspring. De slås også for at sikre mod vedplanter. Der er teoretisk belæg for og egen erfaring med, at det fremmer biodiversitet og blomstring.

Som det ses af figur 5, fremmer den sene slåning den problematiske art, Vild Kørvel. Denne art er nærmest tilpasset dette system.

At slåningstidspunkt og -hyppighed er betinget af produktionsniveauet er til dels belyst i et slåningsprojekt gennemført af Anna Bodil Hald (Hald 2007) i samarbejde med Herlev Kommune fra 1995 til og med 2006. Forsøget inkluderede slåning maj (når Vild Kørvel knoppes), slåning september (standard pleje) og slåning både maj og september.

Af figur 6 og 7 fremgår, at en slåning tidligt (maj) er helt afgørende for fremme af ønskede arter, blomstring og lav vegetation. Gerne suppleret med en sensommer slåning, men det er ofte unødvendigt.

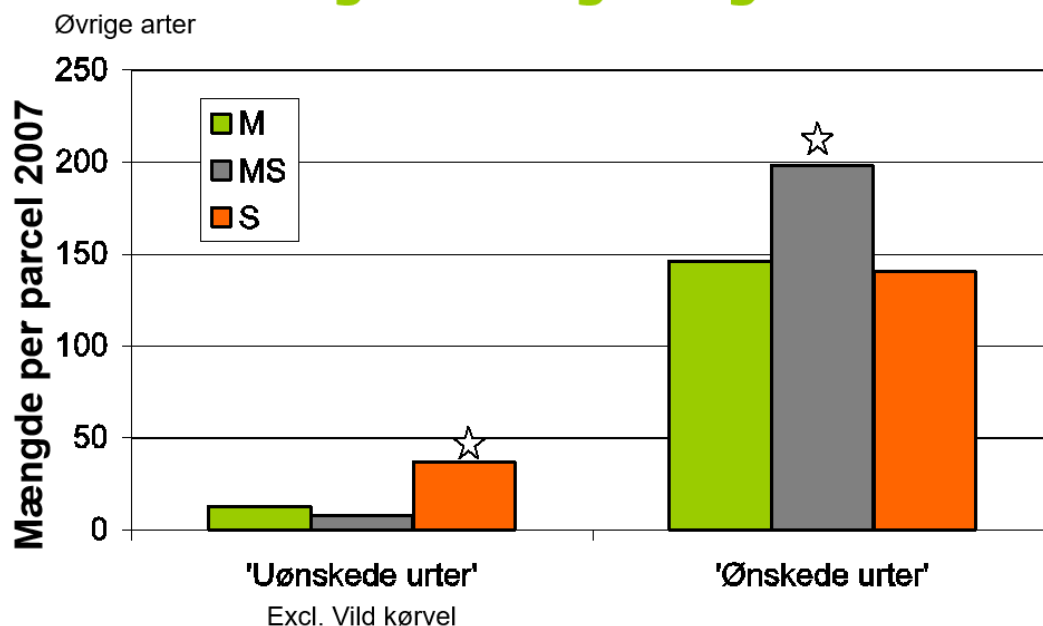

Figur 5. Vild Kørvel er tilpasset efterårsslåning. Her fotograferet i november måned. Mens det visne græs efter slagleklipperen hæmmer alle andre planter, kommer Vild Kørvel frem med nye blade fra sideskud. De udnytter pladsen og vinterens lys og er derfor klar til blomstring tidligt det kommende forår. Derfor er en efterårsslåning fremmede for Vild Kørvel, men ikke for de plantearter, som man gerne vil fremme, og som kvæles under det visne græs.

Figur 6. Tidlig slåning giver lav vegetation og mange ønskede arter. Resultatet efter 10 års slåning i både maj og september (MS) sammenlignet med slået i september kun (tv i fotoet) og uslået (th i fotoet). I juli/august blomstrer det to gange slåede felt (MS) og vegetationen er både lav og artsrig! Foto: Forsøgsselter 2. august 2005.

Biologisk mangfoldighed

Figur 7. Tidlig og sen slåning (MS) fremmer flest 'ønskede urter'. Slåning i september (S) alene fremmer ud over Vild Kørvel og Draphavre flere 'uønskede urter', mens tidlig slåning (M) hæmmer disse arter. Gennemsnitlig mængde (forekomst) af urter i de fire prøvefelter per behandling som funktion af behandling (slåningstidspunkt og hyppighed). Stjerne: Signifikant på 0,05 niveau.

	M	MS	S
Vild kørvel blomstring. ↓	Grøn	Grøn	Rød
Græs-arter – uønskede. ↓	Grøn	Grøn	Rød
Græsblomstring – pollen. ↓	Grøn	Grøn	Rød
Urter – uønskede. ↓	Grøn	Grøn	Rød
Pastinak (vegetativ). ↓	Rød	Rød	Grøn
Pastinak (blomstring/frøsætning). ↓	Grøn	Grøn	Rød
Rejnfan. ↓	Rød	Grøn	Rød
Rejnfan (blomstring/frøsætning). ↓	Grøn	Grøn	Rød
Græs arter – ønskede. ↑	Grøn	Grøn	Rød
Urter – ønskede. ↑	Rød	Grøn	Rød
"Mælkebøtte. Etablering" ↑	Grøn	Grøn	Rød

Figur 8. Effekt af slåningstidspunkt på næringsrig vejkant med henblik på bedre naturkvalitet. M: Slået maj. MS: Slået både maj og september. S: Slået september. Jo flere grønne felter, jo større betydning har det konkrete slåningstidspunkt for at fremme god naturkvalitet. Slåning MS er således lidt bedre end slåning alene i M, hvilket er meget bedre end slåning alene i S.

Desuden er det vigtigt at få vejkanter slået i bund og i fuld bredde. Men det er af hensyn til mangfoldigheden også vigtig at tænke variation i slåningen af vejkanter. Så nogle kan lades uslåede, hvor det kan harmonere med oversigtsforhold og trafiksikkerhed. Det vigtigste er at undgå slåning i de to til tre sommermåneder juni, juli og evt. august. Hvis der slås i juni og juli bør materialet fjernes (stor biomasse i modsætning til mindre biomassen i maj). Under alle omstændigheder er det godt at fjerne materialet, men mere vigtigt, at der bliver slået tidligt.

At den tidlige slåning (start når Vild Kørvel i knoppes pt. 1. til 15. maj) har fremmende effekt på biodiversitet og blomstring skyldes, at den højt voksende og dominerende græsart, Draphavre, ikke formår at blomstre og derved forbliver lav efter slåning. Øvrige dominerende græsarter (Alm. Hvene, Rød Svingel, Alm. Rajgræs og Hundegræs) er efter slåning relativt lavtvoksende. Vild Kørvel forsvinder. Andre højt voksende, bredbladede arter som Rejnfan, Ager-Tidsel, Vild Pastinak, Stenkløver-arter, Slangehoved, Alm. og Stor Knopurt etc. remonterer med blomster, men forbliver derefter lave af vækst.

Opsummering vedr. øvrig vej- og stikanter: Det er naturmæssigt fordelagtigt at ændre slåningen af de mange vej- og stikanter til tidlig slåning, at slå i bund og at slå i fuld bredde inkl. skrænter for at tilgode naturen og undgå en højt voksende sommervegetation.

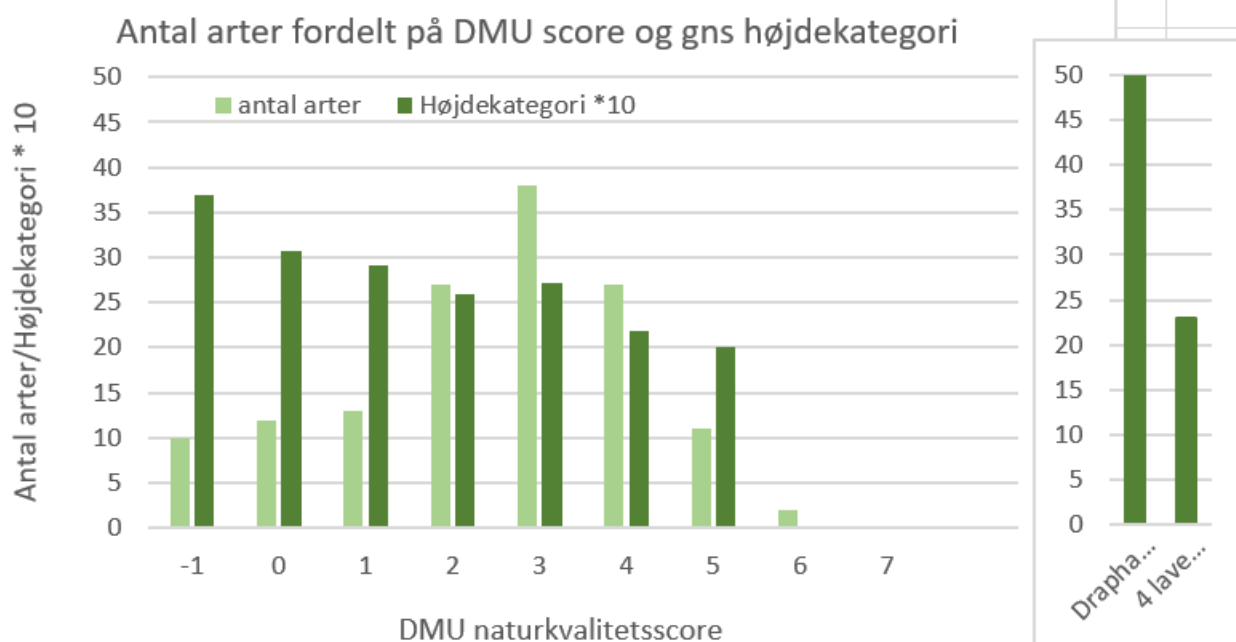
3. Erfaring vedrørende naturkvalitet i vejkanter i Furesø Kommune.

De i alt 140 bredbladede urter og et par naturmæssigt gode græs-arter, registreret ved en ekstensiv gennemgang af udvalgte vejkanter i Værløse delen af Furesø Kommune i foråret 2019 (Hald 2019), har en gennemsnitlig DMU score på 2,5, hvilket er rigtig flot, fig. 9. Middelscore for §3-beskyttet overdrev ligger fra 2,95 til 3,50 (https://www.dmu.dk/Pub/FR599_2udgave.pdf).

Det er virkelig god natur i vejkanterne i Furesø kommune. Det viser, at vejkanter indeholder mange værdsatte arter fra overdrev, fig. 9. Figuren viser tilmed, at det er arter med dårlig naturkvalitet (lav naturscore), der udgør den højt voksende del af vegetationen i vejkanterne. En art som Draphavre ligger i kategori '50', dvs. højt voksende. Mens de fire græsarter, Alm. Hvene, Alm. Rajgræs, Rød Svingel og Hundegræs, har et gennemsnit i kategori på '23', dvs. lavtvoksende.

Opsummering vedr. vejkant-natur i Furesø Kommune: Vejkanterne i Furesø Kommune indgår i Agendaplanen som en del af naturpotentialet.

Vegetationsanalyser viser, at det naturmæssigt er værd at prioritere den rigtig pleje af udvalgte vejkanter, så de udgør et supplement til og sammenhæng for tørbundsnaturen.

Figur 9. Vejkanter i Furesø Kommune er voksested for mange naturmæssigt gode arter, der tilmed er lavtvoksende.

Lysegrøn: Antal arter registreret i Værløse ved gennemgang af vejkanter i 2019 fordelt på DMU score (score -1 til + 7). Jo højere score, jo mere følsom er arten over for påvirkninger, der forringer naturtilstanden, dvs. jo højere score jo mere bidrager arten til god naturkvalitet.

Mørkegrøn og indsat delfigur: Den gennemsnitlige fordeling på højdekategori (højdekarakter 1 til 5 *10 for blad 'canopy' og opgjort per gruppe af planter tilhørende de forskellige DMU score værdier. Jo højere værdi for højdekategori jo højere er vegetation med denne art. Desuden vises i indsat th. Droghavre og fire lavtvoksende græsarter fra vejkanterne. Kategori 3 (*10 = 30) svarer til bladhøjde mellem 30 og 60 cm.

Datakilder: Simple indikatorer https://www.dmu.dk/Pub/FR599_2udgave.pdf og Electronic Comparativ Plant Ecology <https://www.springer.com/gp/book/9789401176521>

Referencer:

Hald, A.B. 2019. Analyser af vejkanter i Furesø Kommune – maj 2012. Del 1. Farum + fotodel. Del 2. Værløse + fotodel. Opdateret med data fra 2019. Furesø Kommune.

Hald, A.B. 2007. Grøftekant forvaltning – slåningstidspunkt og botanisk udvikling. Teknik & Miljø. Stads- og Havneingeniøren 11:38-41.

Hald, A.B. 2004. Vejkanter som spredningskorridorer - Er det synd eller en nødvendighed at slå blomstrende vejkanter? Jord og Viden 149(9): 14-15.

Hald, A.B. 2004. Hvorfor er vejkanterne først hvide og derefter vissent gule? Stads- og Havneingeniøren 8:68-70.